СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ

Студент Николина Кирякова

Резюме: *Настоящата статия разглежда ролята на културното наследство като фактор за местното икономическо развитие, като акцентът е поставен върху община Чепеларе – малък планински град с богати исторически, културни и спортни традиции. Изследването анализира влиянието на музеите, местните празници, образователните институции, духовното наследство и природните ресурси върху развитието на туризма и местната икономика. Представени са възможностите за по-ефективно използване на културния потенциал на общината чрез устойчиво управление, популяризиране на местната идентичност и развитие на целогодишен туризъм. На тази основа са формулирани предложения за повишаване на икономическата активност, насърчаване на местното предприемачество и утвърждаване на Чепеларе като пример за успешно развитие на малък български град.*

Ключови думи: *културно наследство, туризъм, Чепеларе, устойчиво развитие, местно икономическо развитие*

JEL: Z11, O18, Q01

CULTURAL HERITAGE AS A RESOURCE FOR LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN SMALL TOWNS

Nikolina Kiryakova, student

Abstract: *This paper examines the role of cultural heritage as a factor in local economic development, with a focus on the municipality of Chepelare - a small mountain town with rich historical, cultural, and sporting traditions. The study analyzes the impact of museums, local festivals, educational institutions, spiritual heritage, and natural resources on the development of tourism and the local economy. It presents opportunities for more effective utilization of the municipality's cultural potential through sustainable management, promotion of local identity, and the development of year-round tourism. On this basis, recommendations are formulated to boost economic activity, encourage local entrepreneurship, and establish Chepelare as a model for the successful development of a small Bulgarian town.*

Keywords: *cultural heritage, tourism, Chepelare, sustainable development, local economic development*

JEL: *Z11, O18, Q01*

1. Въведение

През последните десетилетия културното наследство все по-често се разглежда не само като средство за съхраняване на историческата памет, но и като важен фактор за социалното и икономическото развитие на местните общности. В условията на засилена конкуренция между туристическите дестинации именно градовете, които успяват да съхранят и популяризират своята идентичност, създават по-добри възможности за привличане на посетители, инвестиции и развитие на местния бизнес.

Особено значима е ролята на културното наследство в малките населени места. Те често не разполагат с мащабна индустрия или големи икономически центрове, но притежават богато историческо, духовно и природно наследство, което може да се превърне в основа за устойчиво развитие. Музеите, традиционните празници, местните обичаи, архитектурните паметници и културните институции не само съхраняват паметта за миналото, но и създават предпоставки за развитие на туризма, предприемачеството и нови икономически инициативи.

Община Чепеларе е ярък пример за малък български град, който успешно съчетава природни дадености, богато културно наследство и утвърдени спортни традиции. Разположен в сърцето на Родопите, градът е известен със своите музеи, исторически личности, църкви, празници и фолклор, както и с приноса си към развитието на зимните спортове в България. Именно това съчетание оформя неговата местна идентичност и създава благоприятни условия за развитие на целогодишен туризъм и устойчиво икономическо развитие.

Целта на настоящото изследване е да анализира по какъв начин културното наследство на община Чепеларе допринася за развитието на местната икономика и какви възможности съществуват за неговото по-ефективно използване като ресурс за устойчиво развитие.

2. Културното наследство като фактор за местното икономическо развитие

Културното наследство представлява съвкупност от материални и нематериални ценности, създадени и съхранени от предходните поколения, които формират историческата памет и идентичността на дадена общност. Освен своята културна и образователна функция, наследството има все по-голямо значение и като икономически ресурс. В съвременните условия то се превръща във важен фактор за развитието на туризма, предприемачеството и местната икономика.

В малките градове културното наследство има особена стойност, тъй като често представлява едно от най-съществените конкурентни предимст-

ва. За разлика от големите индустриални центрове, те разполагат с ограничени икономически ресурси, но могат да привличат посетители чрез своята история, традиции, музеи, местни празници, архитектурни паметници и природни забележителности. Това създава възможности за развитие на туристически услуги, семейни хотели, ресторанти, местни производители и занаятчии, като по този начин се генерират приходи и се създават нови работни места.

Развитието на културния туризъм има положителен ефект не само върху туристическия сектор, но и върху редица други икономически дейности. Увеличаването на туристическия поток стимулира потреблението на местни продукти и услуги, повишава приходите на бизнеса и създава предпоставки за инвестиции в инфраструктура, благоустрояване и опазване на културните ценности. По този начин културното наследство се превръща в средство за устойчиво развитие, което едновременно съхранява местната идентичност и подпомага икономическия растеж.

В този контекст община Чепеларе представлява показателен пример за малък български град, в който културното наследство, природните дадености и спортните традиции се допълват взаимно и формират комплексен туристически продукт. Съхранените исторически обекти, богатият културен календар, музеите, църквите, образователните институции и традициите на местната общност изграждат отличителния облик на града и повишават неговата привлекателност като туристическа дестинация.

Съществен принос за развитието на местната идентичност имат и образователните институции. В Чепеларе училищата през годините не само изпълняват своята образователна функция, но и съхраняват традициите, възпитават уважение към родния край и подготвят поколения млади хора, свързани с развитието на региона. Особено място заема Основно училище „Васил Дечев“, което носи името на една от най-значимите личности в историята на Чепеларе. Васил Дечев е известен като просветител, общественик, краевед и изследовател на Родопите, оставил трайна следа в изучаването на историята и бита на региона. Наред с него, Професионалната гимназия по селско и горско стопанство „Никола Й. Вапцаров“ и професионалното образование в сферата на туризма допринасят за подготовката на кадри и за развитието на местната икономика.

Именно взаимодействието между образование, културни институции, местни традиции и природни ресурси превръща Чепеларе в пример за това как културното наследство може да бъде не само съхранено, но и използвано като ресурс за икономическо развитие.

3. Културното наследство на община Чепеларе – основа за местна идентичност и икономическо развитие

Община Чепеларе е сред малките български общини, които успешно съчетават богато историческо наследство, съхранени традиции, природни богатства и утвърдени спортни постижения. Именно това разнообразие формира нейната отличителна идентичност и създава предпоставки за развитие на устойчив туризъм и местна икономика.

Културното наследство на Чепеларе не се изчерпва единствено с архитектурни паметници или музейни експозиции. То включва традиции, образование, духовност, спортни достижения и активен обществен живот, които и днес продължават да определят облика на града. Благодарение на това наследство Чепеларе успява да запази своята автентичност и да се утвърди като предпочитана дестинация за туристи, търсещи съчетание между природа, култура и активен начин на живот.

3.1. Образованието като част от културната памет на Чепеларе

Развитието на образованието има ключова роля за формирането на културната идентичност на Чепеларе. През годините училищата не само подготвят поколения млади хора, но и съхраняват традициите, родолюбието и връзката с местната история.

Особено място заема Основно училище „Васил Дечев“, носещо името на бележития родопски общественик, просветител и краевед Васил Дечев. Със своята изследователска дейност той има значителен принос за изучаването на историята, бита и културата на Родопите, а неговото дело остава важна част от културната памет на региона.

Значение за развитието на местната икономика имат и професионалните училища в общината. Професионалното образование в сферата на туризма и професионалната гимназия „Никола Й. Вапцаров“ подготвят кадри за различни отрасли и допринасят за развитието на човешкия капитал. По този начин образованието се превръща не само в обществена ценност, но и във фактор за икономическото развитие на региона.

3.2. Музеи и духовни средища

Сред най-ценните културни институции в Чепеларе е Музеят на ските и ски спорта, който представя развитието на зимните спортове в България и значимия принос на града за тяхното утвърждаване. Богатата музейна експозиция привлича посетители от страната и чужбина и съхранява паметта за поколения спортисти, прославили България.

Особено място заема и Музеят по карст и спелеология, който е уникален със своя специализиран профил и представя богатството на карстовите

образувания и пещерите в Родопския регион. Той има не само образователна, но и туристическа стойност, като допринася за разнообразяването на културния продукт на общината.

Духовният живот на Чепеларе е тясно свързан с православните храмове „Св. Атанасий“ и „Успение на Пресвета Богородица“, които през десетилетията са се утвърдили като центрове за съхраняване на местните традиции и духовни ценности. Освен религиозната си функция, те представляват важна част от културното наследство на общината и допринасят за съхраняването на местната идентичност.

3.3. Живите традиции – културно наследство с икономическа стойност

Освен със своите музеи и исторически институции, Чепеларе се отличава и с богат календар от културни събития и традиции. Особено място заемат празниците на града през месец май, когато се организира Международният фестивал на хорото, привличащ участници и гости от различни краища на България и чужбина.

Уникална местна традиция е факелното шествие на учениците на 23 май, което символизира приемствеността между поколенията и уважението към знанието. На следващия ден – 24 май, бивши възпитаници на чепеларските училища се завръщат в родния град, превръщайки празника в своеобразен мост между миналото и настоящето.

През летните месеци културният живот на Чепеларе продължава с концерти, фестивали, изложби и обществени инициативи, които съживяват градската среда и увеличават туристическия поток. Заедно със спортните турнири и събития те създават възможности за развитие на местния бизнес, увеличаване на посещаемостта в местата за настаняване и стимулиране на ресторантьорството и търговията.

По този начин културното наследство престава да бъде само историческа ценност и се превръща в реален икономически ресурс, който подпомага устойчивото развитие на община Чепеларе.

4. Природното и спортното наследство като двигател на туризма и местното икономическо развитие

Община Чепеларе притежава уникално съчетание от природни дадености, спортни традиции и културно наследство, които заедно формират конкурентно предимство за развитието на туризма. Това разнообразие позволява общината да предлага туристически продукт през голяма част от годината и създава възможности за развитие на различни форми на туризъм – зимен, летен, спортен, екотуризъм, приключенски и културен туризъм.

В продължение на десетилетия Чепеларе е сред най-разпознаваемите центрове на зимните спортове в България. Оттук произлизат редица състезатели, прославили страната на международната сцена. Най-известното име е олимпийската шампионка по биатлон Екатерина Дафовска, чиито успехи превръщат Чепеларе в символ на българския зимен спорт. Към това наследство се присъединяват световният шампион по сноуборд Радослав Янков, биатлонистите Ангел Герджиков и Антон Синапов, националният състезател по ски алпийски дисциплини Стефан Присадов, както и олимпиецът и дългогодишен спортен деятел Борислав Киряков. Техните постижения изграждат спортния авторитет на града и допринасят за популяризирането му както в България, така и в чужбина.

Спортните традиции не представляват само повод за местна гордост. Те са предпоставка за развитие на спортен туризъм чрез организиране на състезания, тренировъчни лагери, ученически и студентски спортни прояви и други инициативи, които привличат посетители и създават допълнителни приходи за местния бизнес. Благоприятните природни условия, чистият въздух и подходящата надморска височина създават възможности Чепеларе да се утвърди като предпочитано място за подготовка на спортисти през различните сезони на годината.

Наред със спорта, общината разполага с впечатляващи природни ресурси. Сред най-посещаваните забележителности в района са Чудните мостове – един от най-известните природни феномени в България, както и Ягодинската пещера и пещера Ухловица, които ежегодно привличат голям брой туристи. Продължава и развитието на пещера „Чая“, която има потенциал да разшири туристическото предлагане в бъдеще.

Все по-голяма популярност придобиват и възможностите за приключенски туризъм. В района функционира zip line, който привлича любителите на екстремните изживявания, а множеството екопътеки, туристически маршрути и панорамни места създават отлични условия за пешеходен туризъм, планинско колоездене и семейни разходки сред природата.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО Музеи, духовни средища, образование и традиции	ПРИРОДНИ РЕСУРСИ Планинска среда, пещери, екопътеки и природни обекти	СПОРТНИ ТРАДИЦИИ Зимни спортове, състезания и тренировъчни лагери

↓

ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ НА ЧЕПЕЛАРЕ
култура + природа + спорт

Подкрепящи механизми:
обща стратегия • дигитално популяризиране • партньорства • участие на младите хора

↓

ЦЕЛОГОДИШЕН ТУРИЗЪМ По-равномерен поток от посетители	МЕСТЕН БИЗНЕС И ЗАЕТОСТ Повече приходи и работни места	ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И ИДЕНТИЧНОСТ Местни продукти, услуги и нови инициативи

↓

УСТОЙЧИВО МЕСТНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Фигура 1. Връзка между ресурсите на Чепеларе и устойчивото местно икономическо развитие
Източник: Собствена разработка.

През последните години се наблюдава устойчиво развитие на летния туризъм. Все повече посетители избират Чепеларе заради прохладния климат, чистия въздух и възможностите за активен отдих. Културните събития, фестивалите, концертите и спортните прояви допълват туристическото предлагане и превръщат града в предпочитана дестинация и извън зимния сезон.

Основното предизвикателство остава по-слабата туристическа активност през пролетта и есента. Това създава необходимост от разширяване на календара със събития, развитие на тематични туристически маршрути и организиране на повече спортни, културни и образователни инициативи през преходните сезони. По този начин може да се постигне по-равномерно разпределение на туристическия поток и по-устойчиво развитие на местната икономика.

Анализът показва, че именно съчетаването на природното, културното и спортното наследство е най-голямото предимство на община Чепеларе. Вместо тези ресурси да се развиват самостоятелно, те следва да бъдат представяни като единен туристически продукт, който изгражда разпознаваемата

идентичност на града и повишава неговата конкурентоспособност като целогодишна туристическа дестинация.

5. Възможности за по-ефективно използване на културното наследство за устойчиво местно икономическо развитие

Анализът на културните, природните и спортните ресурси на община Чепеларе показва, че градът разполага със значителен потенциал за устойчиво икономическо развитие. Въпреки това съществуват възможности този потенциал да бъде използван още по-пълноценно чрез координирани действия между местната власт, културните институции, бизнеса и образователните организации.

Една от основните насоки е изграждането на единна стратегия за популяризиране на Чепеларе като дестинация, която съчетава култура, природа и спорт. Вместо отделните туристически обекти и събития да се представят самостоятелно, те могат да бъдат обединени в общ туристически продукт, който да предлага цялостно преживяване на посетителите.

Особено внимание следва да се обърне на развитието на целогодишния туризъм. През последните години летният сезон се развива успешно благодарение на природните дадености, фестивалите, концертите и спортните инициативи. Следователно усилията следва да бъдат насочени към увеличаване на туристическата активност през пролетта и есента чрез организиране на тематични събития, образователни програми, изложби, планински преходи, спортни лагери и културни фестивали. По този начин ще се постигне по-равномерно разпределение на туристическия поток през годината.

Съществена възможност за развитие представлява и спортният туризъм. Богатите традиции на Чепеларе в зимните спортове, съчетани с подходящите природни условия, могат да бъдат използвани за организиране на тренировъчни лагери, национални и международни състезания, както и програми за подготовка на млади спортисти. Това би повишило разпознаваемостта на общината и би създало допълнителни приходи за местния туристически сектор.

Друга важна насока е по-активното популяризиране на местното културно наследство чрез съвременни дигитални средства. Използването на специализирани интернет платформи, социални мрежи, виртуални туристически маршрути и мобилни приложения би улеснило достъпа на посетителите до информация за музеите, културните събития, природните забележителности и туристическите маршрути в района.

Не по-малко значение има развитието на партньорства между общината, музеите, училищата, читалището, туристическия бизнес и местните производители. Подобно сътрудничество би позволило организирането на общи инициативи, създаването на комбинирани туристически пакети и по-ефективното популяризиране на местните продукти, традиции и занаяти.

Особено важно е да се насърчава участието на младите хора в съхраняването и популяризирането на местното наследство. Чрез образователни инициативи, доброволчески програми и ученически проекти може да се засили връзката между младото поколение и културната идентичност на Чепеларе, което е предпоставка за дългосрочното съхраняване на местните традиции.

В заключение може да се приеме, че културното наследство на Чепеларе притежава потенциал, който надхвърля неговата историческа и обществена стойност. Когато се управлява целенасочено и се съчетае с природните дадености, спортните традиции и активния културен живот, то се превръща в стратегически ресурс за икономическо развитие, създаване на заетост и повишаване качеството на живот в общината.

6. Заключение

Настоящото изследване показа, че културното наследство на община Чепеларе представлява значим ресурс за местното икономическо развитие. Благодарение на съхранените традиции, богатата история, музеите, духовните средища, образователните институции и активния културен живот, общината успява да съхрани своята идентичност и едновременно с това да създава предпоставки за развитие на туризма и местното предприемачество.

Анализът показва, че културното наследство в Чепеларе не съществува изолирано. То е тясно свързано с природните дадености на Родопите, спортните традиции и активния обществен живот. Именно тази взаимовръзка формира един цялостен туристически продукт, който привлича посетители през различните сезони и създава възможности за устойчиво икономическо развитие.

Особено важно е, че през последните години се наблюдава положителна тенденция за развитие на летния туризъм. Богатият календар от културни прояви, концерти, фестивали и спортни събития допринася за увеличаване на туристическия интерес към Чепеларе и извън зимния сезон. Въпреки това остава необходимостта от допълнително активизиране на туристическия поток през пролетта и есента чрез нови инициативи, които да удължат периода на висока посещаемост.

Изследването потвърждава, че успешното развитие на малките градове зависи не само от наличието на природни ресурси или туристическа инфраструктура, но и от способността на местната общност да съхранява и популяризира своето културно наследство. В този процес съществена роля имат образователните институции, музеите, читалищата, религиозните храмове, местната власт, туристическият бизнес и гражданите.

В заключение може да се приеме, че Чепеларе е пример за малък български град, който успешно съчетава културно, природно и спортно наследство в полза на местното развитие. Ако този потенциал продължи да се

развива чрез устойчиви политики, съвременно популяризиране и активно партньорство между институциите и местната общност, общината има всички предпоставки да затвърди позициите си като привлекателна целогодишна туристическа дестинация и модел за устойчиво развитие на малките градове в България.

Използвани източници

Дечов, В. (2002). *Миналото на Чепеларе: Принос за историята на Родопа* (Кн. 1–2). Община Чепеларе.

Закон за културното наследство. (2009). *Държавен вестник*, бр. 19 от 13 март 2009 г.

Личев, А. (2022a). Концепцията за устойчивото развитие – предизвикателство за съвременното предприемачество. *Социално-икономически анализи, 14*(1), 9–20. doi:10.54664/IJCM3961

Личев, А. (2022b). Социокултурни фактори за развитие на предприемачеството. *Сборник доклади от научна конференция „Знание, наука, иновации, технологии“*, 212–225

Министерство на туризма. (2018). *Актуализирана национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г*

Николов, Е. (2019). Позитивни ефекти от интегрирането на корпоративната социална отговорност в предприятията от туристическата индустрия на България. Академично издателство „Ценов“. ISBN 978-954-23-1764-7.

Община Чепеларе. (2021). *План за интегрирано развитие на община Чепеларе 2021–2027 г.*

Visit Chepelare. (n.d.-a). *Музей на родопския карст*.

Visit Chepelare. (n.d.-b). *Музейна сбирка на ските и ски спорта в Чепеларе*.